

Josip Balabanić

Prirodoslovni muzej, Zagreb

MUZEJ OBITELJI ALETIN U 18. STOLJEĆU U DUBROVNIKU

O Muzeju obitelji Aletin u Dubrovniku već je pisano u više navrata.¹ Posve je očito da je taj muzej imao znatnog odjeka u javnome životu Dubrovnika 18. stoljeća, što se vidi iz brojnih tragova koje su o njemu ostavili suvremenici u svojim rukopisima i knjigama. Ti izvori općenito su dobro poznati i na razne načine i u različitoj mjeri iskorišteni. Ovim člankom želimo najkraće moguće i pregledno rekapitulirati neke važnije činjenice o muzejskim zbirkama dubrovačke obitelji Aletin s težištem na njihovom prirodoslovnom dijelu. Svrha nam je, dakle, u sklopu raspravljanja o prirodoslovnoj baštini Dubrovnika, progovoriti o spomenutom dubrovačkom muzeju kao dijelu te baštine.

Dubrovačka obitelj Aletin Natali

Obitelj Aletin nipošto se ne može ubrojiti među stare dubrovačke obitelji. Poznato je² da se otac Iva Natali Aletina, utemeljitelja Muzeja obitelji Aletin, doselio u Dubrovnik iz Banata, Matijašević kaže »u Ugarskoj«, god. 1666. i da se zvao Nikola Ivanović. Bio je trgovac. Sin mu Ivo rodio se dakle u Dubrovniku 1670. ali nije baštiniio prezime po ocu, možda zato što je on prerano umro. Ivo se, naime, naziva po djevojačkom prezimenu majke Natali, a po njoj je vjerojatno dobio i drugo svoje prezime — Aletin.³

Ivo Aletin Natali polazio je u rodnome gradu *Collegium Ragusinum* i kasnije se usmjerio u službu Republike. Od 1708. do smrti 1743. bio je tajnik Dubrovačke republike i uvaženi član državne uprave. Od oca Nikole naslijedio je lijepu, ali ne baš naročito prostranu kuću u ulici Između Polača.

¹ Verena Han, »Nekoliko podataka o jednomo dubrovačkom muzeju iz XVIII vijeka i njegovim vlasnicima«, *Muzeji*, 1954, br. 9; Ista, »Razvoj zbirki i muzeja od XIII do XIX vijeka na teritoriju Jugoslavije«, *Tkalčićev zbornik 2* (Zagreb, 1958), 310–311.

² Mattei (Matijašević), *Zibaldone. Memorio storiche su Ragusa raccolte dal P. Gian Maria Mattei*, II. knjiga, str. 716. Knjižnica Male braće, Dubrovnik.

³ Zanimljivo je kako je Matijašević, koji je drugovao i blisko surađivao s Ivom, protumačio postanak njegova prezimena. Uz prezime Natali, dobiveno po majci, i drugo, Aletin, bilo bi po njoj. Naime, Matijašević kaže da je ujaku Ivove majke Katarine bilo ime Alojzije (Ostili) što su Dubrovčani okrenuli u Aleta. Vjerojatno se ujak o njoj posebno brinuo i za nju su govorili Kate Aletina, pa po majci za Iva *Ivo Aletin*. Baš tako kaže Matijašević, a ne možda Dživo: »essendo così volgarmente soprannominato *Ivo Aletin*« (Isto).

Muzejske zbirke Iva Aletina Natalija

Uz državne poslove Ivo Aletin Natali cijeloga života bavio se kulturnim i znanstvenim radom. S. Crijević ističe kako je bio dobar poznavalac povijesti, arheologije, matematike, geografije i jezika. I da je kao velik ljubitelj knjige najveći dio svojih prihoda utrošio u nabavljanje rukopisa, knjiga, kamenih natpisa i sl.⁴ Isto to spominju dobro upućeni Matijašević, Banduri i Appendini. Tako se u Matijaševića spominje »velika knjižnica«⁵ na koju da je Ivo Aletin utrošio mnogo vremena i ne male novce. Poblize navodi da su se tu nalazila razna književna djela, romani, učene knjige, osobito »slavenske rukopisne i tiskane knjige, kao i mnogi stari dubrovački novčići...«⁶ Za nas je ovdje posebno zanimljivo kad navodi da je u Ivovim zbirkama bilo također mnogo školjaka, koralja i sjemenja (*fruttici*), zatim morskih okamina. Što bi značilo to »morske okamine«⁷ (*petrificazioni marine*)? Moglo bi to značiti da je u Ivovu muzeju bilo kamenja s otiscima fosilnih riba, ali se to isto tako moglo odnositi na razne morske životinje čvrsta skeleta kao što su ježinci, zvjezdače, razni cjevaši, spužve, koralji, itd.

Ivov muzej slično opisuje njegov šurjak Anselmo Banduri. On kaže da se u raznim odjeljcima bogate knjižnice mogu vidjeti raspoređeni novčići rimskih careva iz svih razdoblja, zatim novčići grčkih gradova i nekih drugih barbarskih vladara, pa antikni i modernih naroda. Tu se također našlo mjesta za vrsnu zbirku svakojakih prirodina (*produzioni naturali di ogni genere*), kamenja, kovina, riba, školjaka i morskoga bilja. Banduri mu želi odati priznanje kad piše: »I imao je, možda prvi, plemenitu odvažnost spojiti proučavanje povijesti i starina s proučavanjem prirode. Malo pomalo njegova kuća postade velik i raznovrstan muzej.«⁸ Kao što smo već spomenuli, i Matijašević govori o »vrlo bogatim serijama«⁹ raznih prirodina.⁷ Uz primjedbu da je upravo nevjerojatno s kolikim je poletom i ustrajnošću Ivo Aletin povećavao, sređivao i proučavao toli različne primjerke izuzetnih i dražesnih djela prirode.⁸

Iz svega što smo naveli, prema svjedočanstvima suvremenika koji su osobno poznavali Iva Aletina i njegove zbirke, jasno proizlazi da se u ovom slučaju nije radilo tek o pukoj znatiželji ili pomodarstvu u sabiranju »rijetkosti«. Isto će posvjedočiti i Appendini,⁹ a također, na temelju izvora, dosta kasnije i Šime Ljubić, kad kaže da je njegov muzej bio uređen prema zakonima pojedinih znanosti.¹⁰ Drugim riječima, Ivo Aletin Natali stvorio je svoje bogate zbirke i knjižnicu zanimajući se za mnoge grane povijesnih i prirodnih znanosti. Sabranu pak građu sistematizirao je i inventarizirao po uzoru na najbolje tadašnje zbirke u Evropi. S prirodnoznanstvenog motrišta zanimljivo je još samo spomenuti da je Ivo, prema dubrovačkom franjevcu Sebastijanu Sladeu (Dolci), sabirao i paprati: »A trudio se da nakupi svakovrsnih paprati (*ophioglossa*) i da njima uresi svoju biblioteku.«¹¹

⁴ Serafin M. Crijević, *Bibliotheca Ragusina* 2–3. 1740. Prir. Stj. Kراسić, Zagreb 1977, 235–237.

⁵ »... una completa libreria«. Mattei, kao bilj. 1, str. 717.

⁶ A. Banduri, *Numismata Imperatorum Romanorum* (Lutetiae Parisi, 1718), str. 31.

⁷ Zbirke su sadržavale »una copiosa serie di conchiglie, coralli, fruttici e petrificazioni marine«. Bilj. kao 1.

⁸ Serafin M. Crijević, v. bilj. 4.

⁹ Francesco Maria Appendini, *Notizie storico-critiche sulle antichità, storia e letteratura de Ragusei* II, (Dubrovnik, 1803), 25–26.

¹⁰ Šime Ljubić, *Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia* (Beč, 1856), 5–6.

¹¹ S. Dolci, *Fasti litterario-Ragusini* (Venezia, 1767), str. 118.

Sudbina muzejskih zbirki obitelji Aletin

Ivo Aletin Natali, tvorac opisanog muzeja i tajnik Republike, preminuo je u Dubrovniku 1743. godine.¹² Udova mu Ana i sin Antun naslijedili su kuću sa zbirka-ma, ali bez nekoga drugog imetka. Antun Aletin bio je također u službi Republike, a bavio se i trgovačkim poslovima. Umro je 1774. Nedugo nakon njegove smrti u susjedstvu je izbio požar koji je zahvatio i kuću Aletinovih. Prema arhivskim podacima zbirke su veoma stradale.

U sklopu svih tih okolnosti zbirke ovog obiteljskog muzeja kao da više nisu nalazile svoj pravi smisao. Dubrovački Senat bio je, međutim, obaviješten da carski Dvor u Beču kani pomoći u opremanju muzeja u gradu Paviji i to baš »plodovima i ostalim rijetkostima iz raznih mora«. Preko svoga povjerenika ili otpravnika poslova u Beču, dominikanca Tome Dionizija Remedellija, Senat je poduzeo korake da car Josip II. primi na dar predmete koji su se u Muzeju obitelji Aletin nakon požara još našli.¹³ Radilo se, dakako, o diplomatskom potezu. Dubrovčani su caru pisali da to čine u znak svoga »štovanja i najdublje odanosti« i zamolili da ponude-ni dar primi onom naklonošću »kojom je vazda gledao ovu Republiku što ima lije-pu sreću živjeti pod njegovom premoćnom zaštitom«. ¹⁴ Sve se ovo događalo u stu-denome 1775. Kako Matijašević napominje, car i kralj Josip II. pokazao se »spre-mnim primiti toli neobične rijetkosti«. ¹⁵

Iz pisama Senata Remedelliju u Beč i Vitu Barčiću na Rijeku doznajemo da je ostatak muzeja Aletin ubačen u sedam velikih kovčega, bez nekoga reda i, čini se, čak bez popratnog popisa.¹⁶ Barčiću su javili da kovčege prihvatiti i čeka vijesti iz Beča što dalje učiniti. U pismu Remedelliju¹⁷ traže da se pobrine za dopremu stvari u Beč i oko preuzimanja na carskome Dvoru »kako se ne bi dogodilo da sav trošak i trud odu u vjetar«. Možemo zaključiti da je zacijelo sve išlo po planu i da su vjerojatno bar dijelovi negdašnjeg muzeja dubrovačke obitelji Aletin u sastavu pavijjskog ili pavijjskih muzeja.

¹² *Isti.*

¹³ *Lettere e commissioni di Ponente*, knj. II, 1775, fo 90–91.

¹⁴ *Isto.* Usp. također koncepte pisama fo 87, 98 i 99. Dubrovčani su 10. studenog 1775. caru Josipu II. napisali: »Kako nas je P. M. J. Dionizije Remedelli otpravnik naših poslova na dvoru Vašega Presvj. Car. Velič. upoznao s nakanom Vašeg Veličanstva da učinite nove pri-nose slavnome Muzeju u Paviji plodovima i drugim rijetkostima iz raznih mora, usudujemo se položiti pred Važe uzvišene noge neke od plodova koji su se mogli naći u ovim stranama, i koji su se našli sačuvani u ovome Gradu« (fo 87).

¹⁵ *Isto.*

¹⁶ *Isto*, fo 87: predmeti su potrpani »in confuso, senza separare le materie«.

¹⁷ *Isto*, fo 90–91. Datum je izostao, ali se može zaključiti da je nadnevak pisma 15. stu-denog.

Josip Balabanić

MUSEUM OF THE ALETIN FAMILY IN THE 18TH CENTURY DUBROVNIK

Summary

The paper gives an account of the founder, contents and the history of the Aletin family museum in the 18th century Dubrovnik. It presents the basic information on Natali Aletin's family and Ivo Aletin the founder of the museum (1670–1743).

The author gives account on the museum collections and the library with particular emphasis on natural science collections. The author also analyses the circumstances that made the Senate of the Dubrovnik Republic give the collections to Emperor Joseph II in Vienna in the 1770s.